

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री दीपकराज जोशी
माननीय न्यायाधीश श्री देवेन्द्रगोपाल श्रेष्ठ
आदेश

069-CI-1017

मुद्दा: अंश दर्ता।

जिल्ला सप्तरी गाउँ विकास समिति छिन्नमस्ता वडा नं. २ बस्ने असर्फी खंग-----१ पुनरावेदक
प्रतिवादी

विरुद्ध

जिल्ला सप्तरी गाउँ विकास समिति छिन्नमस्ता वडा नं. २ बस्ने कन्हाई खंग-----१ प्रत्यर्थी
वादी

शुरू तहमा फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री शम्भुराम कार्की
सप्तरी जिल्ला अदालत

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने: माननीय मुख्य न्यायाधीश श्री अलीअकबर मिकरानी
माननीय न्यायाधीश श्री शम्भुबहादुर खड्का
पुनरावेदन अदालत राजविराज

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९ बमोजिम पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६७।१।३० को फैसला उपर पुनरावेदन पर्न आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार रहेको छ:

मूलपुरुष चौठी खंगका ६ छोराहरू लतर खंग, बौकाई खंग, विदेशी खंग, भजन खंग, जनक खंग, लखन खंग हुन लतर खंगको एकमात्र पत्नी रामोपरी देवी र एकमात्र छोरा प्रतिवादी

बहादुर खंग हुन । बौकाईका २ छोरोमा जेठो म फिरादी कन्हाई र कान्छा नेनहाई खंग हुन । विदेशीका २ छोराहरू प्रतिवादी असर्फी र दर्पी हुन । भजन खंग तथा जनक खंग आफ्नो अंशहक लिई विदेश भारत गै बसेका छन् । लखन खंगको पत्नी जिरोदेवी तथा ३ छोराहरू जगदीश, रघुवीर र महावीर भै निजकी पत्नी पल्टीदेवी हुन् । यस प्रकार हामी वादी प्रतिवादीहरू बीच आमाबाबु, दाजुभाइ, छोरा, जेठीआमा, देवरदेवरानी नाता पर्दछ । चौठी, लतर, बौकाई, विदेशी र आमा समेत परलोक हुनु भएको र पछि परिवार संख्या बढ्न नै कचिंगल हुँदा भएको सम्पत्तिलाई मौखिक रूपमा ४ भाग लगाई आआफ्नो भाग भोगचलन गरी २०५८ साल वैशाख १ गते देखि चुल्हो वानो अलग गरी बसेको अवस्थामा अंश छुट्याई दिन प्रतिवादीहरूलाई भन्दा नदिएकाले सम्पूर्ण सम्पत्तिको तायदाती फाँटवारीलिई जम्मा ४ भाग लगाई ४ भागको १ भागलाई २ भाग गरी मेरो अंश हक छुट्याई दर्ता समेत गराई पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको फिराद दावी ।

चौठी खंगका ६ भाइ छोराहरू बीच २०१५ सालमा नै अंशबण्डा भएको हो पैत्रिक सम्पत्ति केही नहुँदा बण्डापत्रको लिखत बनाउनु परेको थिएन । बुवाहरू नै छुट्टि भिन्न भएको अवस्थामा मैले कमाई गरेको निजी सम्पत्तिमा अंश लिनका लागि झुट्टा फिराद गरेका हुन अंश दिनुपर्ने होइन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी असर्फी खंगको प्रतिउत्तर जिकिर ।

असर्फी खंग बाहेकका अन्य प्रतिवादीहरूले प्रतिउत्तर नफिराई शुरू म्यादै गुजारी बसेका र आदेशानुसार साक्षीहरूको बकपत्र भै मिसिल सामेल रहेको तथा आदेशानुसार वादी प्रतिवादीबाट तायदाती फाँटवारी पेश भै मिसिल सामेल रहेको ।

सा.दे.नं. २९७५ को यिनै वादी प्रतिवादी भै चलेको अंश दर्ता मुद्दामा कायम भएको भानो छुट्टिएको मितिलाई नै भानो छुट्टिएको मिति कायम गरी उक्त मुद्दामा भएको फैसलामा उल्लिखित कि.नं. ५०२ को ज.वि. ०-३-० मा लखन खंगको जग्गा बाहेक गरी बाँकी बण्डा गर्नुपर्ने चल अचलन सम्पत्तिमा वादी दावीबमोजिम ४ भागको १ भाग गरी त्यस मध्ये १ भागलाई २ भाग गरी सो २ भाग मध्ये १ भाग वादीलाई छुट्याई वादीको नाउँमा दर्ता समेत हुने ठहर्छ भन्ने समेत मिति २०६४।२।३ मा सप्तरी जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला ।

म असर्फीका नाउँमा आएको जग्गा हिराप्रसाद सिंह मौजे सखडाको साविक कि.नं. ८३२ र सीतादेवी राजपुतनीबाट साविक कि.नं. ९२५, ७६०, ९४०, १२७३ को ०-१५-१४^१/२ जग्गा मिति २०२१।१२।२८ गते खरिद भएको सोही जग्गा तायदातीमा उल्लेख भएको हो । म असर्फी नाउको सर्भे कि.नं. ७७, २१४, ३५० का जग्गा हुन । यो वाहेक अरू सम्पत्ति मेरा नाउँमा छैन । अरू अंशीहरू २०१५ सालमा छुट्टि भिन्न भएका र विदेश भारत गएका हुन । भजन र जनक भारतको सुपौलमा बस्दछन् । भारतमा बसोवास गर्नेले नेपालको नागरिकता समेत त्यागी सकेका छन् । मिसिल संलग्न सबुद प्रमाण हेरी शुरू सप्तरी जिल्ला अदालतको फैसला बदर गरी हक इन्साफ पाउँ भन्ने समेत प्रतिवादी असर्फी खंगको पुनरावेदन पत्र ।

वादी बेचन खंग र यी पुनरावेदक असर्फी खंग विपक्षी कन्हार्ई खंग समेत प्रतिवादी भएको दे.नं. ३४५० को अंश मुद्दामा मूल अंशी ६ कायम गरी सो ६ भागको १ भाग मेरा बाबुको छुट्याई सो १ भागलाई पुनः ४ भाग गरी ४ भागको १ अंश पाउँ भन्ने दावी लिएपनि मूल अंशी ५ कायम गरी ५ भागलाई १ भाग वादी बेचनको बाबुको भागमा पर्ने १ भागलाई पुनः ४ भाग गरी सो ४ भाग मध्येबाट वादीले १ भाग पाउने ठहरी मिति २०६१।१।२० मा फैसला भएको देखिन्छ । यसै गरी लतरका छोरा रघुवीर खंगले आफ्नो अंश भाग माग गर्दा मूल ४ अंशियार देखाई ४ भागको १ भाग अंश आफ्नो बाबुको भागमा पर्ने भागबाट ५ भाग गरी १ भाग अंश दिलाई पाउँ भनी माग गरेकोमा शुरू जिल्ला अदालतबाट मूल ५ अंशी कायम गरी रघुवीरको बाबुको भागमा पर्ने १ भागबाट पुनः ५ भाग गरी सो ५ भागको १ भाग वादीलाई अंश दिलाई दिने गरी मिति २०६१।१।२० मा फैसला भएको देखियो । दुवै जनाले आ-आफ्नो बाबुको भागबाट अंश भाग छुट्याई पाउँ भनी लिएको फिरादमा देखाएको पुस्तावली र प्रस्तुत मुद्दामा देखाएको पुस्तावली एक आपसमा मिल्न भिड्न आएको देखिन्छ । विपक्षी कन्हार्ई खंगले मूल ४ अंशी हुन भनी फिरादमा उल्लेख गरेपनि सो को प्रमाण वादीले पेश गर्न सकेको देखिएन । मूल पूर्खा स्व. चौठीका ६ छोराहरूमा जनक खंग र निजका छोरा नाती समेतले आफ्नो अंश भाग नलिई भारततर्फ गएको कुरामा वादी प्रतिवादीहरूको मुख मिलेको देखिन्छ ।

यस स्थितिमा प्रमाणको अभावमा शुरू सप्तरी जिल्ला अदालतबाट मूल ४ अंशियार कायम गरेको हदसम्म सो फैसला नमिलेकोले केही उल्टी भै वादीले बण्डा गर्नुपर्ने सम्पत्तिको मूल ५

भाग गरी त्यस मध्ये १ भागलाई २ भाग लगाई सो दुई भाग मध्ये १ भाग अंश छुट्याई लिन पाउने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६७।१।३० को फैसला ।

पुस्तावली भित्र पर्दैमा अंश दिनुपर्ने बध्यता हुँदैन । म पुनरावेक र विपक्षीका बाबु बाजेले २०१५ सालमानै चल सम्पत्ति बाँडफाँट गरी दुई जना अंशियार भजन र जनक आफ्नो अंशलिई नेपालको नागरिकता समेत त्याग गरी भारत गै बसेका छन् । भिन्न भै सके पश्चात् मैले जन मजदुरी गरी निजी आर्जनबाट कमाएको सम्पत्तिमा बण्डा लाग्ने गरी भएको फैसला त्रुटिपूर्ण छ । दुई अंशियार २०१५ सालमानै भारत गएको कुरामा मुख मिलेकै छ । म निवेदकको नाउँमा २०२१ सालमा हिराप्रसाद सिंह र सितादेवी राजपुतानीबाट खरिद गरी आएको जग्गा हो । क्रमशः सा.कि.नं. ८३२, ९२५, ७६०, ९४०, १२७३ का जग्गाहरू नै कि.नं. ७७, २१४, ३५० को तायतीमा उल्लेखित जग्गाहरू हुन । यसबाट बाबु बाजे अंश छुट्टि सकेपछि खरिद गरेको जग्गालाई अंश लाग्ने ठहर्न्याई पुनरावेदन अदालतले गरेको फैसला त्रुटिपूर्ण छ । अतः उक्त फैसला उल्टी गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको असर्फी खंगको पुनरावेदन पत्र ।

नियमबमोजिम पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल अध्ययन गरी निर्णयतर्फ विचार गर्दा पुनरावेदन अदालत राजविराजको फैसला मिलेको छ छैन भनी निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो ।

यसमा प्रस्तुत मुद्दाका वादी प्रतिवादीहरूको पुस्तावलीका सम्बन्धमा विवाद रहेको देखिएन । पुनरावेदकले बाबु बाजे बीच अंश छुट्टिई सकेको भनी जिकिर लिए तापनि अंश छुट्टिसकेको भन्ने ठोस प्रमाण प्रस्तुत गर्न सकेको देखिँदैन ।

स्व. चौठी खंगका ६ छोराहरू मध्ये भजन र जनक भारत गै बसेको भन्ने कुरामा मुख मिलेकै देखिए पनि अंश छुट्टिई सकेको भन्ने कुराका सम्बन्धमा भजन खंगको छोरा बेचन खंगले वादी भै दिएको प्रतिवादी असर्फी खंग समेत भएको दे.नं. ३४५० को अंश मुद्दा चलेको र सोमा मूल अंशियार ५ जना कायम गरी वादीले अंश पाउने गरी फैसला भै सकेको तथा लतर खंगको छोरा रघुवीर खंग वादी र यिनै पुनरावेदक समेत प्रतिवादी भएको दे.नं. २९७५ को मुद्दामा समेत मूल ५ अंशियार कायम गरी वादीले आफ्नो बाबुको भाग मध्येबाट अंश पाउने ठहर्न्याई

फैसला भएको समेत प्रमाण संलग्न अंश मुद्दामा मिसिलहरूबाट देखिएको समेतका अवस्थामा बण्डा गर्नुपर्ने सम्पत्तिलाई मूल ५ भाग गरी त्यस मध्ये १ भागबाट अंश छुट्याइ लिन पाउने अवस्था स्पष्ट पुष्टीहुन आयो । अंशबण्डा गर्नु पर्ने भनिएको कि.नं. ७७,२१४,३५० का जग्गा आफ्नो निजी आर्जनको भएकोले सो जग्गाहरूबाट अंश दिनु पर्ने होइन भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरका सम्बन्धमा हेर्दा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६(क) बमोजिम एकाघरका अंशियारहरू मध्ये जुनसुकै अंशियारको नाउमा रहेको सम्पत्ति सगोलको हो भनी अदालतले अनुमान गर्ने छ भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको सन्दर्भमा पुनरावेदकले आफ्नो मात्र हकलाग्ने स्वआर्जनको सम्पत्ति हो भन्ने ठोस प्रमाण प्रस्तुत गर्न सकेको समेत नदेखिएको हुदा उक्त जग्गाहरूबाट समेत बण्डा लाग्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालतको फैसलालाई अन्यथा भन्न सकिने अवस्था पनि रहेन ।

अतः बण्डा गर्नुपर्ने सम्पत्तिलाई मूल ५ भाग गरी त्यस मध्ये १ भागबाट २ भाग लगाई सो २ भाग मध्ये १ भाग अंश वादीले छुट्याइ लिन पाउने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६७।१।३० को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन । प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी अभिलेख शाखामा बुझाइदिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः सुमन कुमार न्यौपाने

कम्प्यूटर सेटिङ्गः रानु पौडेल

इति सम्वत् २०७३ साल जेष्ठ ७ गते रोज ६ शुभम्..... ।